

СПОМЕНИЦА
ЦРНОГОРСКИМ
АНТИФАШИСТИМА 1941|45

Споменица погинулим у борбама
против фашистичких и нацистичких окупатора
и његових помагача
и антифашистима стријељаним и страдалим
у логорима и затворима и другим стратиштима

Издавачи:

Одбор за обиљежавање
шездесетогодишњице
Тринаестојулског устанка
у Црној Гори
Штампарија „Обод“ д.д.
Цетиње

За издавача:

Рајко Мијушковић

Графичка опрема:

Миле Грозданић

Компјутерска обрада:

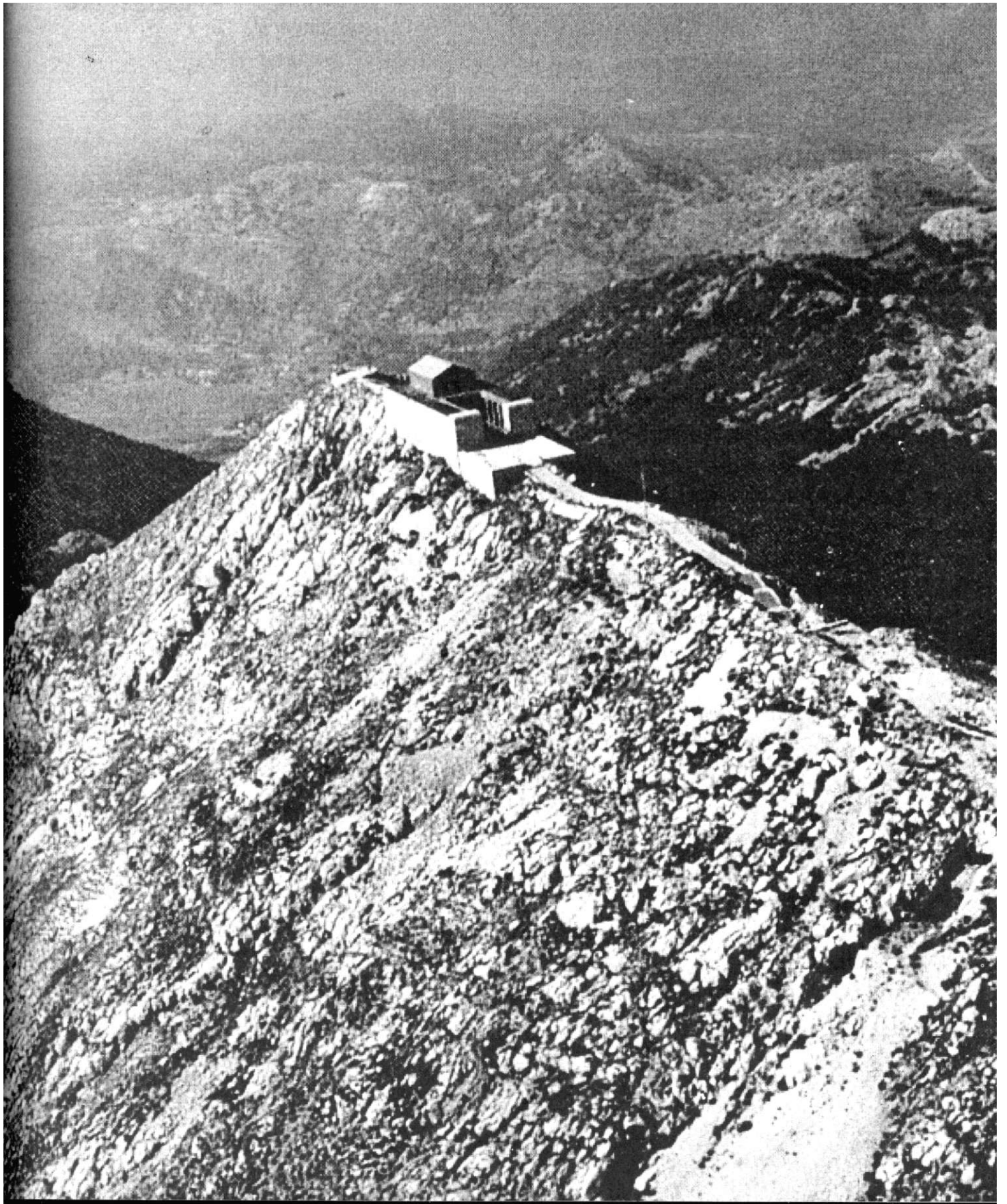
Суад - Дадо О. Салагић

Штампа:

Штампарија „Обод“ д.д.
Цетиње

Тираж:

2000

Сиоменик је еашега јунаштва Црна Гора и њена слобода

Почетком 1941. год. рат у Европи попримао је карактер великог свјетског сукоба. Оружане формације фашистичке Италије и нацистичке Њемачке могле су слободно да се крећу територијама европских држава, доминирале стратешким позицијама Средоземног базена, контролисале виталне путеве свјетских мора и океана и вршиле ужурбане војнотехничке и стратегијске припреме да окрену дотад најразвијенију и најснажнију војно-техничку силу за поход на Исток, за коначан обрачун са потенцијалним совјетским војним колосом. Личности надарене смислом да о томе дубље расуђују дубоко је забрињавала и сама помисао о посљедицама које је нацифашистички војно-стратешки и политичко-стратешки програм представљао за човјечанство и за цивилизацију. У прогресивној јавности свијета изражавано је страховање при самом размишљању о томе да ли ће политички разједињени, али цивилизацијски и културно-историјски повезани свијет наћи снагу да се уједини у одбрани своје егзистенције и своје судбине. Наду је донекле будила чињеница што је стално нарастао број оних који су, ношени идејама политичког рационализма, све убрзаније размишљали о организацији отпора застрашујућој политици осовине Рим-Берлин-Токио, осовине која је, у ствари, разрађивала програм једног монструозног тоталитаризма, чија се основна доктрина темељила на идеологији расизма. Југословенска државна творевина настала 1918, а изграђена на начелима Видовданског устава, није могла постати заједница способна да побрка политичко-стратешке комбинације на Балкану и Средњој Европи екстремистичким вођама Рима и Берлина. Априлска ратна катастрофа 1941. само је, у ствари, драстично потврдила једноставну истину да земља обесправљених народа није могла представљати чинилац довољан да се одупре онако снажној фашистичкој и нацистичкој солдатесци.

Иако је црногорски народ показивао спремност да и такву заједницу брани од фашистичке оружане силе- заједничка држава није могла избјећи слом. Још у предаприлској политичкој драми, а и за вријеме саме априлске ратне кризе климави апарат старе југословенске државе почео је да се разара и руши. Напореда са тим процесом ступио је на политичку сцену народ као одређујући политички чинилац са својом логиком резоновања и својом чудесном политичком интуицијом, имајући стално пред очима визију биолошког опстанка и самоодржања. Начин како је непогрешивим инстинктом наслутио даљи развој догађаја, осјећајући да наступају најтежа времена у његовој повјесници, црногорски народ је искористио опште војно-политичко расуло, настало крајем априлског рата па је разграбило из државних и војних магазина велику количину пјешадијског оружја и муниције.

По непогрешивом интуитивном осјећају цјелокупног народа, оружје је тада било спасоносни елеменат за очување биолошке егзистенције. Тако је на крају априлског рата Црна Гора, сигурно, била земља, на тлу некадашње краљевине Југославије, са највише пјешадијског оружја.

Кад народ ступи на сцену као одређујући чинилац и сам почне да означава даљи ток збивања-само снажни и добро организовани политички покрети могу да му се наметну и усмјере његова даља кретања. Грађанске и полуграђанске политичке формације у Црној Гори 1941. нијесу биле приправне да на себе узму такву улогу. Њу је са самопоуздањем преузела крајње левичарска, револуционарна, политичка партија која је тада имала око 6000 добро организованих чланова (КПЈ и СКОЈ-а), а уз то и фанатично дисциплинованих. Крајем априла сви су они били наоружани и сврстани у илегалне герилске формације. Број њихових привржених симпатизера био је у неким крајевима земље двоструко, а у неким и троструко већи.

Почетком маја 1941. године осјећало се да је у црногорском народу нагомилана нека чудесна енергија и свако ко је знао критички да суди о току ствари у овом дијелу Балкана могао је да претпостави да ће се Црна Гора убрзо претворити у крваву ратну позорницу. И да није у Југославији постојао снажан политички центар са чврстом орјентацијом за покретање оружане борбе против фашистичког окупатора - црногорски народ би се дигао на устанак.

Кад су почетком јула 1941. одјекнули први устанички плотуни у Црној Гори мало је ко очекивао да ће се то одмах претворити у општенародни устанак против окупатора. А то је, у ствари, био први устанак у поробљеној Европи и представљао јединствен догађај у богатој ратној повјесници Црногораца. Покренуто у тренутку кад су фашистичке и нацистичке трупе имале иницијативу на свим фронтима, низале успјехе за успјехом, кад су већ биле продрле и до 600 километара у дубину њемачко-совјетског фронта, а општи војни потенцијал Вермахта био у пуном успону, Тринаестојулски устанак је збуњујуће дјеловао на главне политичке и војне чиниоце Рима и Берлина, тако да је италијански министар иностраних послова био принуђен да каже како се Црна Гора тада нашла у правом рату с Италијом. Тринаестојулски устанак је на сличан начин одјекнуо и у другим земљама Европе. Говорећи о њему по окончању рата, истакнути француски филозоф и мислилац Жан Пол Сартр уврстио га је у ред најзначајнијих збивања у историји Другог свјетског рата.

Тринаестојулски устанак је одиграо огромну улогу у изградњи стратегије југословенског ослободилачког ратовања 1941-1945. и избистрио неке основне политичко-теоријске постулате из сфере теорије о националном питању истакавши као једно од основних начела и право црногорског народа да сам одлучује и о својој судбини и о својој државно-правној позицији. Ни један догађај црногорске

повјеснице новог вијека није оставио такав траг на народно биће Црногораца као Тринаестојулски устанак. У њега се све слило и из њега произашло.

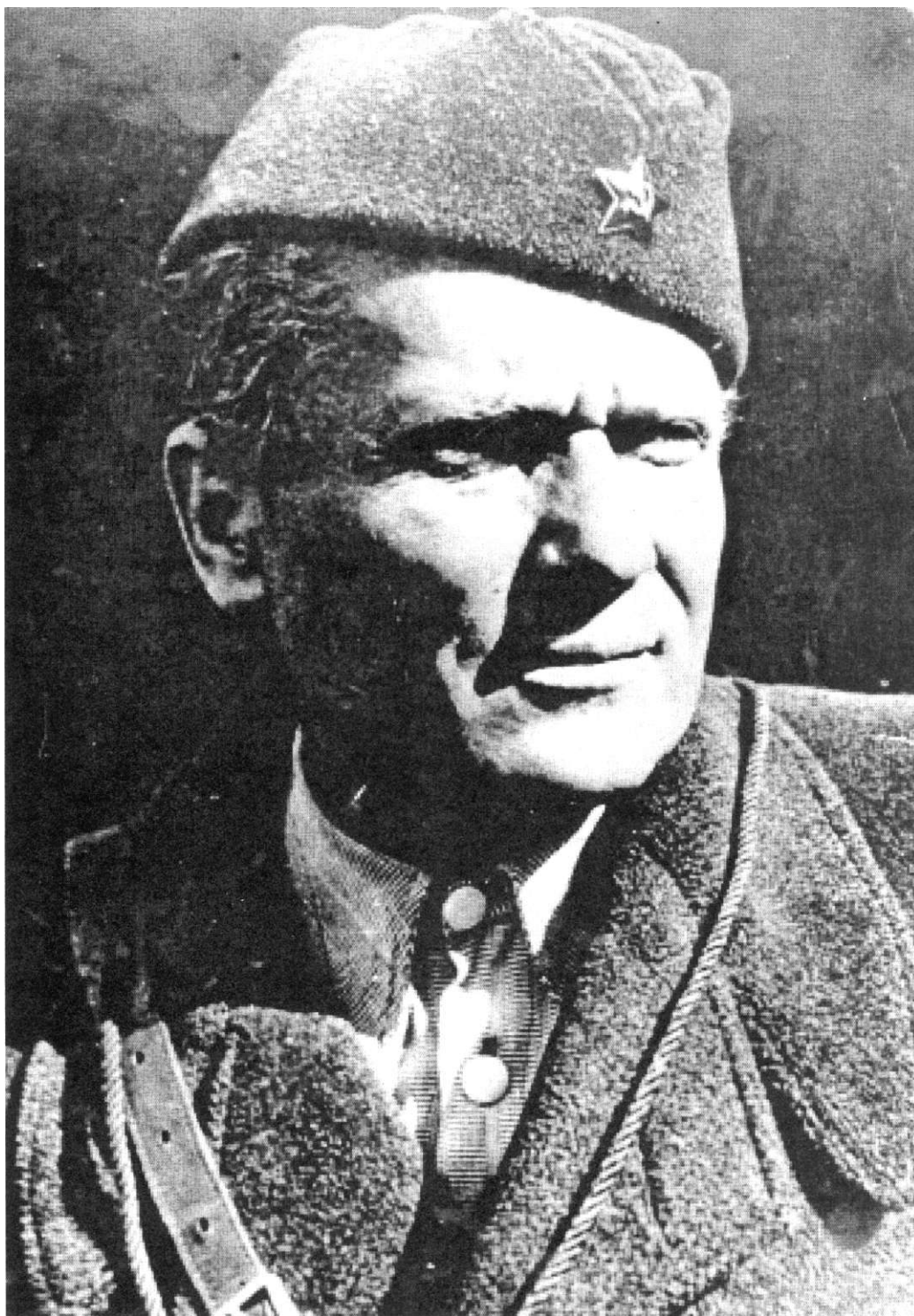
Колико је респект у војном погледу према устанку показивао сам фашистички окупатор најбоље свједочи и чињеница што је за годину и по свога најжешћег ратовања у Црној Гори држао осам елитних дивизија. Црногорски народ је према њима и формацијама њиховних помагача, успоставио фронт који се протезао од Орјена до Бијелог Поља, а брани га је са 52 партизанска батаљона у условима најтежег зимског војевања 1941-1942., штитећи на тај начин и слободну територију на којој је дјеловао Врховни штаб ослободилачког покрета и разрађивао војно-стратешку и политичко-стратешке планове за даље ширење ослободилачког рата. Тада је на Тјентишту 16. VI 1942. одржана Конференција црногорских и бокелских родољуба, са које је читавом свијету објелодањена истина о томе ко се у Југославији бори против окупатора, а ко сарађује са њим. Резолуција са Тјентишта је јасно казала да су црногорски партизани и њихов покрет били органски дио југословенског, европског и свјетског покрета отпора фашизму. Баш тада је на тремеђи Црне Горе, Србије и БиХ формирана прослављена Оперативна група Врховног штаба Југославије у саставу од 25 елитних партизанских батаљона од којих су 14 били црногорски. Они су достојанствено пронијели славу Тринаестојулског устанка по многим бојиштима југословенског ослободилачког рата, да би 36.000 ратника из Црне Горе узело учешће у завршним операцијама за ослобођење Југославије.

* * *

Ову књигу, у ствари, представља списак од 18.573 Црногорски и Црногораца који су изгинули по бојиштима Југословенског ослободилачког антифашистичког рата

1941-1945, стријељани на појединим стратиштима, умрли и уморени по затворима и концетрационим логорима широм Балкана и Европе. Спискове је припремила група сарадника од 49 личности чија се имена налазе на крају књиге.

Публикација представља јединствен историјски споменик Антифашистичког и ослободилачког рата Црне Горе 1941-1945. Ако ништа друго подстицаће будуће генерације да се дубоко поклоне пред успоменама на личности са овог списка.

ЈОСИП БРОЗ ТИТО (РАТНИ СНИМАК)

ЗАРОБЉЕНИ ПАРТИЗАН ЧЕДОМИР - ЂУБО ЂУПИЋ. СНИМЉЕН У МОМЕНТУ ИЗРИЦАЊА СМРТНЕ ПРЕСУДЕ.
СТРИЈЕЉАН У НИКШИЋУ 5. МАЈА 1942. ПРОГЛАШЕН ЗА НАРОДНОГ ХЕРОЈА.
ОВАЈ СНИМАК, КАО СИМБОЛ ОТПОРА, ОБИШАО ПЛАНЕТУ.